

Sztankó Judit

Varrónó

Galambos
Szilveszter

LÉLEKTANI RUHÁZKODÁS

A napokban feleségemmel meglátogattuk rég nem látott barát-nőjét, Pirit. Az örömteli viszontlátás után, Piri bevezetett minket a nappali szobába. Percek múlva illatos forralt bort talált elénk. Jólesően szüröcsölgettem kedvenc téli italomat, míg a két barátom felelevenítette régi emlékeit. A forralt bor egykettőre elfogyott, s érthető, ha unatkozni kezdtem.

— Ekkor Piri felállt és a kombi-nált szekrényhez lépett:

— Most megmutatom a ruhátáramat. Ez bizonyára magát is érdekelni fogja — mondta kedvesen.

— Feltétlenül — hajoltam meg udvariasan, és magamban átkoztam a sorsot, amely idevezetett.

— Ruhátáramat tudományos szempontok szerint, mely lélektani alapon állítottam össze — kezdte Piri, és szélesre tárta a szekrényajtót —: Első randevúhoz jól megy például ez a fehér háromnegyedes kosztüm. Azon értékeimet is kihangsúlyozza, amik esetleg nincsenek. Hosszabb ismeretség után ezt a tűzpiros bársonyruhát viselem. Akkor is lángolóan mutat, amikor már eszemágában sincs lobogni. Szakításához jól megy ez a türkizöld komplé. Kicsit világos, de megnyugtatóan hat a férfi feldúlt idegeire. A szabás is fontos. Ezzel a japán ujjrésszel remekül lehet fájdalmas búcsúcsókot inteni nyugdíjazott szerelmünknek...

— Oriási vagy, Piri-kém! — mondta a feleségem csodálattal.

— Minden elismerésem a mélylélektani ruházatkodás — hajoltam meg elismerően.

— A hivatalos ügyek intézéséhez megint más ruhák szükségese — folytatta Piri tanáros hangszíjjal. — Az ügyirat be-

nyújtásakor ezt az enyhén kivágott, galambszürke szövetruhát viselem. Jól kihangsúlyozza szelíd lelkiségemet, de az enyhe kivágás azért azt mutatja, hogy némi áldozatra is hajlandó vagyok... Ha az ügyemet egy fél év után sem intézik el, akkor jön ez a püspöklila blúz. Sokat sejtet az ügyintézővel. Ennek a blúznak a segítségével már sok kilátástalannak látszó ügy nyert kedvező elintézt. Aztán itt van ez a kék vászonruha. Tenyéryi citromsárga folttal a derekán, két oldalán nyolc-tíz centiméteres szakadások. A szoknya alja teljesen elrongyolódott. Ezt a ruhát természetesen adóhivatalban és gyermekértékesítési díjat megítélő tárgyaláson viseljük. És így tovább, és így tovább — fejezte be szakelődését a zseniális Piri.

Ezután elbúcsúztunk a kitűnő barátnőtől, és hazamentem az asszonnyal. Feleségem, amint házaértünk, eltűnt, majd percek múlva megjelent smaragdöld kasmír pongyolájában.

— Miért öltöztél át, fiam? — kérdeztem kíváncsian.

— Gondolom, így kissé megértő leszel hozzám. Elégé ki-költektem a havi kosztipénzből. Egy kis utánpótlást, ha lennél szíves — nézett rám könyörgő tekintettel.

Szó nélkül a szobába mentem és villámgyorsan felvettem a sötét ünneplóruhám.

— Te miért öltöztél át? — érdeklődött a feleségem.

Fölényesen válaszoltam:

— Nézd csak, édesem, a vállak méltóságteljes lejtése, a szerényre méretezett nadrághajtóka és az egész öltöny komor, fekete színe jól kihangsúlyozza, hogy ebben a hónapban már nem adok egy vasat sem.

1919 áprilisában egy hajnalon a Boldogasszony sugárúti polgári iskolában elszállásolt franciákat Dobos Jenő főhadnagy és Hoffmann Ödön hadnagy kezdeményezésére lefegyverezték, és Budapestre szállították. A francia hírszerző szolgálatot Dobos Jenő szerint erről Galovits Aranka, hajdani grófi komorna értesítette. Dobost és Hoffmann-t a francia tábori csendőrök letartóztatták. A Szentháromság utca 2. sz. alatti francia parancsnokságon történt kihallgatásuk után a mai Tömörkény szakközépiskola alagsorában levő iskolaszolgai lakás kiürített konyhájába zárták.

Néhány nap múlva egyik futárutamon Szatymaznál, a már megerősített őrzésű demarkációs vonalon a gyarmati katonák elfogtak. A tábori csendőrök a francia parancsnokságra kísérték. Az előszobában várakoztatva, női nevetésre lettem figyelmes. A csendőrök egyike a sarokba mutatva az ajtót ráhajtotta. A résen jól láttam, hogy két francia tiszt karjain Aranka libeg a parancsnokság segédtisztjének szobájába. Az üdvözlés után kiszűrődött nevetgélés vagy fél óra hosszát tartott. Közben egy tálcán likört, süteményt vittek be. Végül Aranka az egyik francia tiszttel elment.

Engem kihallgattak, majd a kint várakozó két szpáhinak adtak át. Engem is a felső leányiskola alagsorába kísérték. Itt volt Bokor Antal, Dobos Jenő, Haitzinger József, Hoffmann Ödön, Till Viktor, Zarevcsnik János. Tillt és Bokort néhány nap után szabadon engedték, Hoffmann és Dobos megkapta az újszegedi tanítóképző épületében működő francia hadbírószolgálatát.

Egy reggel Hoffmann-t váratlanul a hadbírószolgálat elé, engem pedig a városparancsnokságra kísérték. Itt közölték velem, hogy szabadon engednek. Kértem, hogy dolgaimeért visszamehessek. Visszakísérték. Társaim örömmel vették szabadulásom hírért. Néhány perccel előbb hozták ide vissza rövid tárgyalásról Hoffmann-t is; közölte, hogy halálra ítélték. „En bizonyíthatóan ugyanazzal vagyok vádolva. Nem kétséges, hogy halálra ítélnék” — szólt felindultan Dobos Jenő, majd hozzám fordult: „Pis-tám, nem kell, hogy velünk szökj, de nekünk még ma éjszaka meg kell szöknünk! Rajtad a sor, hogy segíts! Délben megint a néger század adja a váltást. Be tudod adni a tisztasági csomagot.”

Vállalkoztam! A leányiskolát megkerülve, az udvari kerítés-szomszéd Rudolf (ma Roosevelt) téri házhoz mentem. Itt a kapuzár tollmagasságát gyufa-szállal lemértem, majd a MÁV rókusi műhely szerkocsijavító-jában volt mesteremhez, Lakatos Mártonhoz mentem, és néhány fűrészlapot kértem. Ezekkel álkulcsot készítettem. Otthon két fémfűrész lapból kb. egyharmadnyi hosszát levágva, a hosszabb részét egy facsavarral felerősített cipőkefe föléle alá ágyaztam. Utána fogkefét, cipőkrémet, szappant vásároltam.

Matkó Katalin

Gila
István

TIZENKILENCES MOZAIKOK

Sokan, s nemcsak a fiatalabbak, nem ismerik ezt a nevet. Pedig Gila István Szeged szülőtte és ifjúságában a szegedi munkásmozgalom kiváló barcosa volt. Ebben a városban született 1900. december 5-én; apja, Gila Márton, ősi szegedi foglalkozás korszerű változatát űzte: folyamfőlvigázó vízmester volt. Ő maga a Szegedi Közüti Vaspálya RT. — azaz a szegedi villamosvasút — alkalmazóját, 1919-ben a forradalmak idején gépkezelő. A Tanácsköztársaság szegedi történetének egyik legdrágább epizódjában, a franciák halálra ítélt két forradalmár tiszti, Hoffmann Ödön és Dobos Jenő szökésében vállalt szerepéről szól itt következő emlékezése, melyet 1970. január 27-én bekövetkezett halála előtt kevéssel, 1969 őszén vetett papírra a Somogyi-könyvtár gyűjteménye számára.

Gila István az ellenforradalom fölülkerekedése után Szécsény szülővárosából a fővárosba „emigrált”, különféle műszaki posztokat töltött be, tovább képezte magát, mérnöki és már a főszerkesztés után jogtudományi képzést szerzett. Az államosításokat követően az Erőművek Ipari Központjának mérnöke, majd az Országos Villamosenergia Felügyelet főmérnöke lett. Ő teremtette meg az Erőmű Tröszt Híradója címmel indult, ma a Magyar Villamos Művek Tröszt Közleményei című szaklapot, melyet mint szerkesztő 3000 példányra és igényes színvonalra fejlesztett. Súlyos betegségek, többrendbeli műtét után halt meg. Elete egyik elégtétele volt — el is küldte a Magyar Közlöny erről tudósító számát —, hogy a Tanácsköztársaság fél évszázados jubileuma alkalmával a Munka-Erdemrend arany fokozatával tüntették ki.

P. L.

Ezeket — hogy a pinceablak fazonnyilásán beférjen — vekni alakra göngyöltem.

Sietve mentem a leányiskolához. Volt fogolytársaim figyelve várták már jöveteletem. Szerencsénkre az utcai néger őrszónos volt azzal, akit az alagfolyosón napokkal előbb itattunk. Franciául köszöntöttem. Megismert. Mosolyogott! A nálam levő csomaggal a pinceablakra mutattam. Intett, hogy adjam be. A csomagot Dobos húzta ki két tenyeremből. Csak annyit mondtam: „a kefében van”, és köszöntve őket, eljöttem. Az utca másik oldalán megindulva a Wagner-fürdő felé, hazamentem.

Este 9 óra körül kísértálam a Tisza-partra. A Stefánia bevártam a 10 órás esti kapuzárást, majd alkalmas időben megpróbáltam az iskolai kapuzárat álkulccsal kinyitni. Elsőre sikerült! Bezártam! Tovább sétáltam. Éjfél előtt egy órával a zárat újra kinyitottam. Vártam Dobosra és Hoffmannra. Nem sokára dobbanást hallottam. Az iskolaudvarról két és fél, a Rudolf téri épület felől több mint három méter magas falazott téglakerítésen egymást átmenve ugrottak le. A kapuboltozat alá mentem, és Hoffmann meg Dobos belémkarolt. Csendben kijöttünk az Iskola utcaig, ott elbúcsúztak. Ök ketten az új honvéd-laktanyába, az akkori Munkásotthonban lakó szakszervezeti gondnokhoz, Bucseznékhoz mentek. Itt napokig háborítatlanul bújatták őket. Néhány nap után a francia megszállók igénybe vették az épületet. Bucseznéknek csak annyi idejük volt, hogy Hoffmann és Dobost a színházteremben a zongora dobogója alá bújathassák, majd este a padlásra vezették őket. Innen még aznap éjszaka, az egy emelet magas

Gila István

épület padlásáról kötélén az utcára ereszkedtek, és az utcát jobb oldali sarokházának üzlethelyiségében lakó Molnár Etánál és Róza Etelnél találtak menedéket. Czibula Antal és Udvardi János Katona Andrást küldte Alsóközponttól értük, ő a demarkációs vonalon át a Tanácsköztársaság területére vezette őket.

Dobos Jenő sikeres szökése után csakhamar a cseh hadműveleti csoport főnöke lett, és jelentős szerepet kapott Bártfa, Eperjes, Kassa stb. visszafoglalásában, Hoffmann Ödön Kecs-kemétre került, és a Vágó-hadosztály első segédtisztjeként működött.

Engem a már ez időben igen megerősített demarkációs őrség ellenére ugyancsak Katona András vezetett át Alsóközpont. Innen felsőközpontba mentem, Czibulánál jelentkeztem. Ő a direktórium hatásköre alá tartozó terület (Felsőközpont, Csengele, Gajgonya-kapitányság) vörös-őrségének szervezésével bízott meg. Előbb azonban még egyszer a szegedi ellenforradalmi kormány elleni harc segítségére pénzt és utasítást juttattunk Katona Andrásal Szegedre. Utána a futárszolgálatot a helyi vörös-őrség szervezése váltotta fel. E beosztásomat a Tanácsköztársaság bukása után még négy napig a vörös-őrség parancsnokaként láttam el.

Augusztus 3-án délután a direktórium Szatymazon szabadtéri műkedvelő előadasként Gárdonyi A bor című színművét rendezte meg. A Szegedről parasztruhában beszállított ellenforradalmi rendőrök, akik az előadást megzavarták, fegyveres fellépéssel megakadályoztam abban, hogy a vörös-őrséget lefegyverezzék. Augusztus 4-én hajnalban a román előőrsek elől kitérve, fegyvereinkkel és lőszerkészletünkkel három tanyai kocsival és az őrség tagjaival, útközben a csengelei őrséget is felvéve Csolyosba mentünk, majd innen polgári ruhát vásárolva szétszéledtünk.

A levél